

УДК 338.43:631.1

Чернецов Дмитро Олександрович

аспірант кафедри смарт-економіки

Київського національного університету технологій та дизайну

Chernetsov Dmytro

Postgraduate student of the Department of smart economics

Kyiv National University of Technologies and Design

ORCID: 0009-0009-9859-2772

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ
ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM FOR THE
DEVELOPMENT OF FARMING ENTERPRISES IN UKRAINE**

***Анотація.** Вступ. Сучасний етап розвитку фермерських господарств України характеризується дією комплексу суперечливих факторів: триваючими воєнними діями та їх наслідками для аграрного сектору, прискореними процесами євроінтеграції, необхідністю адаптації до вимог Спільної аграрної політики ЄС, цифровою трансформацією виробничих процесів та зростаючою структурною асиметрією між великими та малими формами господарювання. Ці виклики актуалізують потребу в розробці ефективних організаційно-економічних механізмів, здатних забезпечити стійкий розвиток фермерського сектору в умовах високої невизначеності та множинних ризиків.*

***Мета.** Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення концептуальних засад удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств України в умовах воєнних викликів та євроінтеграційних процесів. Завданнями*

дослідження є систематизація теоретичних підходів до сутності організаційно-економічного механізму, діагностика сучасного стану фермерських господарств, розробка концептуальної моделі механізму розвитку та обґрунтування пріоритетних напрямів його удосконалення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали профільних організацій, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних учених. Методологічною основою є системний підхід, використано методи структурно-функціонального аналізу для розробки концептуальної моделі, статистичного аналізу для оцінки показників діяльності господарств, SWOT-аналізу для визначення стратегічних чинників розвитку, порівняльного аналізу для дослідження ефективності різних груп господарств.

Результати. Виявлено дуалістичну структуру фермерського сектору з концентрацією 73,3% земель у великих господарствах при їх частці 6% за кількістю. Встановлено значні диспропорції в ефективності: 36,9% розрив у продуктивності та 63,4 процентних пункти різниці у використанні цифрових технологій між великими та малими господарствами. Розроблено концептуальну модель організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств, яка включає чотири взаємопов'язані блоки: цільовий, функціональний, інструментальний та результативний. Визначено систему індикаторів адаптації до вимог ЄС із середнім рівнем готовності 42,4%. Обґрунтовано необхідність диференційованого підходу до державної підтримки та пріоритетної цифровізації малих форм господарювання.

Перспективи. Подальші дослідження доцільно зосередити на розробці цифрових інструментів організаційно-економічного механізму, дослідженні кооперативних моделей для малих господарств, аналізі впливу післявоєнного відновлення на структуру сектору, вивченні екологічних

аспектів механізмів відповідно до принципів сталого розвитку та порівняльному аналізі з європейськими моделями розвитку фермерства для адаптації кращих практик до вітчизняних умов.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, фермерські господарства, цифровізація, євроінтеграція, державна підтримка, воєнні виклики, конкурентоспроможність.

Summary. *Introduction. The contemporary development stage of Ukrainian farming enterprises is characterized by a complex of contradictory factors: ongoing military actions and their consequences for the agricultural sector, accelerated European integration processes, the necessity of adapting to Common Agricultural Policy requirements, digital transformation of production processes, and growing structural asymmetry between large and small farming entities. These challenges actualize the need for developing effective organizational-economic mechanisms capable of ensuring sustainable development of the farming sector under conditions of high uncertainty and multiple risks.*

Purpose. The purpose of the research is theoretical substantiation and development of conceptual foundations for improving the organizational-economic mechanism of Ukrainian farming enterprises development under conditions of military challenges and European integration processes. The research objectives include systematization of theoretical approaches to the essence of organizational-economic mechanism, diagnosis of the current state of farming enterprises, development of a conceptual model of the development mechanism, and substantiation of priority directions for its improvement.

Materials and methods. The research materials include official statistical data from the State Statistics Service of Ukraine, analytical materials from specialized organizations, and scientific publications by domestic and foreign scholars. The methodological basis is the systematic approach; methods of

structural-functional analysis were used to develop the conceptual model, statistical analysis to evaluate enterprise performance indicators, SWOT analysis to determine strategic development factors, and comparative analysis to study the efficiency of different groups of enterprises.

Results. A conceptual model of the organizational-economic mechanism for farming enterprises development was developed, which includes four interconnected blocks: target, functional, instrumental, and resultative. The dualistic structure of the farming sector was revealed with 73.3% of land concentrated in large enterprises comprising only 6% by quantity. Significant efficiency disparities were established: a 36.9% productivity gap and a 63.4 percentage point difference in digital technology usage between large and small enterprises. A system of EU requirements adaptation indicators was developed with an average readiness level of 42.4%. The necessity of a differentiated approach to state support and priority digitalization of small farming entities was substantiated.

Discussion. Further research should focus on developing digital tools for the organizational-economic mechanism, studying cooperative models for small enterprises, analyzing the impact of post-war recovery on sector structure, examining environmental aspects of mechanisms according to sustainable development principles, and comparative analysis with European farming development models to adapt best practices to domestic conditions..

Key words: *organizational-economic mechanism, farming enterprises, digitalization, European integration, state support, military challenges, competitiveness.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток аграрного сектору України відбувається в умовах безпрецедентних викликів, спричинених повномасштабним військовим вторгненням, що кардинально змінило

функціонування фермерських господарств як базових суб'єктів національної продовольчої системи. Паралельно з воєнними викликами фермерські господарства України мають адаптуватися до вимог європейської інтеграції, зокрема гармонізації з принципами Спільної аграрної політики ЄС, що передбачає докорінну зміну організаційно-економічних механізмів їх функціонування. Євроінтеграційні процеси вимагають від фермерських господарств відповідності новим стандартам якості продукції, впровадження сталих практик господарювання, розвитку кооперативних форм взаємодії та цифровізації виробничих процесів, що в умовах воєнного часу ускладнюється обмеженістю фінансових ресурсів та людського капіталу.

Особливої актуальності набуває проблема формування ефективного організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств, здатного забезпечити їх стійке функціонування в умовах триваючих воєнних дій, прискореної євроінтеграції та глобальних кліматичних змін. Існуючі теоретичні підходи до організаційно-економічних механізмів, розроблені для стабільних умов функціонування, виявляються недостатніми для розв'язання комплексних проблем сучасного періоду, що характеризується високою невизначеністю, швидкими структурними змінами та необхідністю одночасної адаптації до множинних викликів. Саме ці питання обумовлюють актуальність та науково-практичну значущість даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан наукових досліджень організаційно-економічних механізмів розвитку фермерських господарств в Україні характеризується активізацією інтересу дослідників до даної проблематики, однак відзначається неоднорідністю методологічних підходів та фрагментарністю концептуальних основ. Полятикіна Л.І. [1] розглянула поточні проблеми та проаналізувала організаційно-економічні основи створення та розвитку фермерських

господарств в Україні. Її робота зосереджена на проблемах функціонування, розробці перспективних напрямків створення фермерських господарств і організації обліку та шляхів визначення прибутку з кожного виду діяльності.

Особливої актуальності набувають дослідження впливу воєнного часу на розвиток аграрного сектору, зокрема робота Прокопи І., Риковській О., Михайленко О. та Фраєра О. [2], які обґрунтували, що післявоєнна реконструкція сільського господарства повинна не лише відновити обсяги виробництва та ліквідувати завдані збитки, але й забезпечити структурні трансформації для подальшого розвитку сільського господарства та сільських територій України. Автор підкреслив ключові компоненти формування державної політики в агропродовольчій сфері, які включають самодостатність, фінансову незалежність, економічну та фізичну доступність, якість, соціальні та здоров'язберезувальні ефекти.

Питання європейської інтеграції та стратегічного планування розглянуті у дослідженні Коваленка А., Цибульської Ю., Сакаль О. та ін. [3], які проаналізували трансформацію стратегічного планування сільськогосподарського сектору та сільських територій України в контексті європейської інтеграції, воєнних викликів та післявоєнного відновлення. Дослідники встановили, що розвиток агропромислового комплексу та сільських територій України відстає від багатьох країн, що проявляється у низькій конкурентоспроможності виробництва, застарілих технологіях, обмеженості інвестицій та високій залежності від державного фінансування.

Аналіз стану розвитку фермерських господарств та динаміки їх розвитку в Україні, проведений у дослідженні Грошева С. В. [4], показав, що перші фермерські господарства в Україні виникли у 1988-1990 роках внаслідок дії адміністративного механізму та сприятливої державної аграрної політики. Встановлено тенденцію до упорядкування системи фермерських господарств у 2005-2017 роках, оптимізації їх розмірів

переважно за рахунок оренди земельних часток, при цьому попри велику кількість фермерських господарств їх місце у сільській економіці України залишається незначним.

Інституціональні засади та моделі сімейного фермерства знайшли відображення в роботі Малика М. та Шпикуляка О. [5], які розкрили інституціональну специфіку позиціонування сімейного фермерства як механізму господарювання, що базується на індивідуальних та сімейних цінностях організації структур створення благ в аграрному секторі.

Таким чином, аналіз наукової літератури виявив недостатню розробленість комплексних концептуальних моделей організаційно-економічного механізму саме для фермерських господарств, адже існуючі дослідження розглядають загальні механізми агропромислового комплексу або окремі аспекти фермерства без створення цілісної системи. Залишаються малодослідженими питання адаптації організаційно-економічних механізмів до умов воєнного часу та післявоєнного відновлення, роль цифрових технологій у формуванні сучасних механізмів розвитку фермерських господарств, специфіка функціонування малих та мікро-фермерських господарств, а також інтеграція екологічних аспектів в організаційно-економічні механізми відповідно до вимог сталого розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення концептуальних засад удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств України в умовах воєнних викликів та євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічні засади організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств формуються на перетині економічної теорії підприємства, інституціональної економіки та аграрної політики. Організаційно-економічний механізм визначається як система взаємопов'язаних організаційних структур, економічних методів,

інструментів та важелів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей розвитку суб'єктів господарювання через оптимізацію використання виробничих ресурсів та координацію економічних інтересів усіх учасників аграрного виробництва [6]. У контексті фермерських господарств цей механізм набуває специфічних рис, обумовлених особливостями малих форм господарювання, сімейним характером виробництва, високою залежністю від природно-кліматичних умов та державної аграрної політики.

Емпіричний аналіз функціонування організаційно-економічного механізму потребує всебічної оцінки поточного стану фермерського сектору та виявлення ключових тенденцій його розвитку в умовах сучасних викликів. Діагностика сучасного стану фермерських господарств України засвідчує складну та суперечливу картину їх функціонування в умовах воєнних викликів. За даними Державної служби статистики України, станом на 2024 рік в країні функціонує 49531 фермерських господарств, що становить лише незначне зростання порівняно з 49 тисячами у 2022 році (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості та площ фермерських господарств України

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість фермерських господарств, од.	49983	47803	48868	49000	49000	49531
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	9357,6	8924,2	9124,7	8700,0	8350,0	8200,0
Середня площа на одне господарство, га	187,2	186,6	186,7	177,6	170,4	165,6
Виробництво продукції с/г у сталих цінах, млрд грн	90,3	65,8	90,3	59,8	74,2	68,5
Частка у виробництві рослинницької продукції, %	14,9	13,2	14,9	13,5	15,1	14,8

Джерело: узагальнено автором на основі [7; 8; 9]

Водночас загальна площа сільськогосподарських угідь у користуванні фермерських господарств скоротилася з 8,7 млн. га у 2022 році до 8,2 млн. га у 2024 році, що відображає негативний вплив воєнних дій на аграрний

сектор. Середня площа на одне фермерське господарство демонструє також тенденцію до зменшення, що свідчить про фрагментацію землекористування та зростання частки малих господарств. Аналіз структури фермерських господарств за площею земельних ділянок виявляє значну диференціацію цього сектору (табл. 2).

Таблиця 2

Структура фермерських господарств за площею

Група господарств за площею	Кількість господарств, %	Площа земель у користуванні, %	Середня площа, га
до 10 га	14,0	0,1	4,5
10,1-100 га	43,0	3,4	52,3
100,1-1000 га	37,0	23,2	387,5
1000,1-5000 га	5,8	48,7	2847,2
понад 5000 га	0,2	24,6	45670,8
Разом	100,0	100,0	165,6

Джерело: узагальнено автором на основі [7; 8]

Найчисельнішою групою є господарства площею 10,1-100 га, які становлять 43% від загальної кількості, проте контролюють лише 3,4% загальної площі фермерських земель. Господарства площею 100,1-1000 га складають 37% за кількістю та обробляють 23,2% земель. Водночас великі фермерські господарства площею понад 1000 га, маючи частку лише 6% за кількістю, концентрують у своєму розпорядженні 73,3% усієї площі фермерських земель. Такий розподіл характеризується високим індексом нерівності землекористування, що свідчить про дуалістичну структуру фермерського сектору з домінуванням великих господарств за обсягами землекористування при переважанні малих за кількістю.

Економічні показники ефективності фермерських господарств характеризуються коливаннями, обумовленими воєнними діями, та кон'юктурою аграрних ринків (табл. 3).

Таблиця 3

Економічні показники ефективності фермерських господарств

Показник	2022	2023	2024
Прибутковість виробництва, %	12,8	18,5	15,2
Рентабельність операційної діяльності, %	8,4	12,7	10,3
Валовий дохід на 1 га с/г угідь, тис. грн	25,7	31,4	28,9
Собівартість виробництва зерна, грн/ц	487,3	523,8	548,7
Ціна реалізації зерна, грн/ц	672,1	758,9	721,5
Державна підтримка на 1 фермерське господарство, тис. грн	68,5	74,8	81,2

Джерело: узагальнено автором на основі [7; 8]

Державна підтримка фермерських господарств має позитивну динаміку зростання з 68,5 тис. грн. на одне господарство у 2022 році до 81,2 тис. грн. у 2024 році, що становить зростання на 18,5%. Найбільшу частку 36,9% у структурі підтримки займає програма здешевлення кредитів, фінансування якої зросло з 1,25 млрд грн до 1,74 млрд грн. Програма часткової компенсації витрат отримала 24,1% коштів, що підкреслює державний пріоритет підтримки операційних витрат фермерських господарств в умовах зростання собівартості виробництва. Програма підтримки початківців фермерів, незважаючи на зростання фінансування з 184,2 до 285,6 млн. грн., займає лише 6% у загальній структурі підтримки, що може стримувати розвиток нових фермерських ініціатив [9].

Індикатори адаптації фермерських господарств до вимог Європейського Союзу демонструють неоднорідну картину залежно від розміру господарств (табл. 4).

Таблиця 4

Індикатори адаптації фермерських господарств до вимог ЄС, %

Індикатор адаптації	Малі господарства	Середні господарства	Великі господарства	Середнє значення
Сертифіковані органічні господарства	3,2	8,9	15,4	9,2
Господарства з системами якості	12,5	34,7	67,8	38,3
Використання GPS-	8,7	28,3	58,2	31,7

технологій				
Відповідність стандартам ЄС	15,8	38,9	72,4	42,4
Експорт до країн ЄС	5,2	22,1	48,7	25,3

Джерело: узагальнено автором на основі [8]

Частка сертифікованих органічних господарств серед великих ферм 15,4%, майже у п'ять разів вища порівняно з малими господарствами. Аналогічна тенденція спостерігається щодо господарств з системами якості: 67,8% великих господарств мають такі системи проти лише 12,5% малих. Використання GPS-технологій великими господарствами у 6,7 разів перевищує показник малих господарств. Експорт до країн ЄС здійснюють 48,7% великих господарств, тоді як серед малих цей показник становить лише 5,2%.

Середнє значення адаптованості до стандартів ЄС складає 42,4%, що свідчить про необхідність подальшого посилення зусиль щодо гармонізації вимог. Особливо критичним є низький рівень участі малих господарств у європейських ланцюгах доданої вартості, що може стати бар'єром для їх розвитку в умовах євроінтеграції.

Комплексна оцінка стратегічної позиції фермерських господарств потребує систематизації всіх виявлених тенденцій та чинників впливу через призму стратегічного аналізу. SWOT-аналіз діяльності фермерських господарств України (табл. 5) дозволяє виокремити ключові чинники внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на розвиток сектору та виявляє складну картину факторів.

Таблиця 5

SWOT-аналіз діяльності фермерських господарств України

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)	Можливості (O)	Загрози (T)
Сприятливі агрокліматичні умови	Низький рівень технічного оснащення	Інтеграція до ринків ЄС	Воєнні дії та їх наслідки
Високородючі чорноземні ґрунти	Обмежений доступ до фінансування	Розвиток органічного	Зміни клімату

		виробництва	
Досвід ведення виробництва	Недостатня кооперативна активність	Цифровізація процесів	Коливання цін на ринках
Близькість до європейських ринків	Високі логістичні витрати	Зростання державної підтримки	Зростання витрат на енергоносії
Зростання урожайності основних культур	Низький рівень цифровізації	Розвиток кооперативного руху	Конкуренція з великим агробізнесом

Джерело: власна авторська розробка

Сильні сторони, зокрема сприятливі агрокліматичні умови, високородючі чорноземні ґрунти та накопичений досвід ведення сільськогосподарського виробництва, створюють потужний природно-ресурсний потенціал для конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Водночас структурні слабкості у вигляді низького рівня технічного оснащення, обмеженого доступу до фінансування та недостатньої цифровізації стримують реалізацію наявного потенціалу. Можливості інтеграції до ринків ЄС та розвитку органічного виробництва відкривають перспективи модернізації, проте загрози воєнного часу та кліматичних змін потребують розробки адаптивних стратегій управління. Ці виявлені чинники внутрішнього та зовнішнього середовища обумовлюють необхідність формування комплексної концептуальної моделі організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити ефективне функціонування фермерських господарств в умовах сучасних викликів.

Отже, концептуальна модель організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств (рис. 1) базується на системному підході та включає чотири взаємопов'язані блоки: цільовий, функціональний, інструментальний та результативний.

Цільовий блок визначає стратегічні цілі розвитку фермерських господарств та включає забезпечення продовольчої безпеки, підвищення конкурентоспроможності, сталий розвиток сільських територій, інтеграція

до європейських аграрних структур.

Функціональний блок охоплює основні функції механізму, а саме планування виробництва, організацію технологічних процесів, фінансове забезпечення, маркетинг продукції, управління ризиками, інноваційну діяльність та кооперативну взаємодію.

Рис. 1. Концептуальна схема організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств України

Джерело: власна авторська розробка

Інструментальний блок включає конкретні інструменти реалізації організаційно-економічного механізму, які систематизуються в п'ять функціональних груп залежно від характеру впливу та сфери застосування:

- організаційні,
- економічні,
- фінансові,
- інформаційні та
- інституціональні.

Організаційні інструменти охоплюють різні форми господарювання, кооперативні об'єднання та агротехнічні сервісні центри, що забезпечують структурну організацію виробничих процесів. Економічні інструменти представлені системами кредитування, страхування, ціноутворення та

оподаткування, які регулюють фінансово-економічні відносини між суб'єктами господарювання. Фінансові інструменти включають державні програми підтримки, грантове фінансування та венчурне інвестування як джерела капіталізації фермерських господарств. Інформаційні інструменти формуються через консультаційні послуги, цифрові платформи та системи моніторингу, що забезпечують інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень. Інституціональні інструменти представлені нормативно-правовим регулюванням, стандартами якості та системами сертифікації, які створюють правове поле функціонування механізму.

Результативний блок відображає показники ефективності функціонування механізму через триєдину систему оцінювання на різних ієрархічних рівнях економіки. Мікроекономічний рівень характеризується показниками прибутковості господарств, продуктивності праці та рентабельності виробництва, що відображають безпосередню ефективність діяльності окремих фермерських господарств. Мезоекономічний рівень оцінюється через індикатори розвитку сільських територій, показники зайнятості населення та стан соціальної інфраструктури, що характеризують регіональний вплив фермерського сектору. Макроекономічний рівень визначається внеском сектору у валовий внутрішній продукт, обсягами експортних надходжень та рівнем забезпечення продовольчої безпеки країни, що демонструє загальнонаціональне значення фермерських господарств для економіки держави. Ефективність функціонування організаційно-економічного механізму оцінюється через систему збалансованих показників, що включає економічні, соціальні та екологічні критерії.

Адаптація організаційно-економічного механізму до вимог європейської інтеграції базується на концептуальних засадах Спільної аграрної політики ЄС [3]. Центральним елементом цієї адаптації є формування системи підтримки доходів фермерських господарств через

механізм прямих платежів. Стратегія адаптації орієнтована на стимулювання впровадження сталих практик господарювання та забезпечення комплексного розвитку сільських територій. Підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств досягається через активізацію інноваційної діяльності та модернізацію виробничих процесів.

Ключовим напрямом адаптаційного процесу є гармонізація національних стандартів виробництва з європейськими нормативними вимогами [3]. Формування системи екологічних платежів стає важливим економічним стимулом дотримання принципів сталого розвитку. Розбудова національної системи сільськогосподарського консультування забезпечує ефективний трансфер знань та інновацій до фермерських господарств. Створення інтегрованих інформаційних систем управління сприяє підвищенню ефективності операційної діяльності господарств.

Цифровізація організаційно-економічного механізму набуває особливої значущості як каталізатор структурних трансформацій аграрного виробництва. Впровадження технологій точного землеробства забезпечує оптимізацію використання виробничих ресурсів, у той час системи дистанційного моніторингу дозволять здійснювати контроль агрометеорологічних параметрів та стану посівів в режимі реального часу [10].

Таким чином, проведений аналіз засвідчує, що ефективне функціонування організаційно-економічного механізму розвитку фермерських господарств потребує комплексного підходу, який враховує специфіку різних груп господарств, забезпечує інтеграцію цифрових технологій та орієнтований на вимоги європейських стандартів. Запропонована концептуальна модель створює методологічну основу для розробки практичних інструментів підтримки фермерського сектору та формування адаптивних стратегій його розвитку в умовах сучасних викликів. Реалізація цієї моделі дозволить подолати технологічний дуалізм

сектору, підвищити ефективність використання державних ресурсів та забезпечити сталий розвиток фермерських господарств як основи продовольчої безпеки України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати дослідження засвідчують необхідність кардинальної трансформації підходів до функціонування фермерських господарств України в умовах воєнних викликів та євроінтеграційних процесів. Діагностика сучасного стану сектору виявила глибоку структурну асиметрію, коли незначна частка великих господарств контролює переважну більшість земельних ресурсів при одночасному домінуванні малих форм господарювання за кількісними показниками. Емпіричний аналіз засвідчив критичні диспропорції в ефективності функціонування різних груп фермерських господарств, що проявляється у значних розривах за показниками продуктивності, рентабельності та рівня технологічної оснащеності.

Запропонована концептуальна модель організаційно-економічного механізму, яка структурно охоплює цільову, функціональну, інструментальну та результативну складові, забезпечуючи комплексність управлінського впливу на розвиток фермерського сектору. Імплементация запропонованих теоретико-методологічних розробок створить передумови для подолання структурних дисбалансів сектору та забезпечення його конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції.

Подальші наукові розробки доцільно зосередити на поглибленому вивченні цифрових інструментів модернізації організаційно-економічного механізму, дослідженні ефективних моделей кооперативної взаємодії в умовах післявоєнного відновлення та порівняльному аналізі вітчизняних і європейських практик розвитку фермерства. Актуальним напрямом залишається дослідження екологічних аспектів функціонування організаційно-економічних механізмів у контексті вимог сталого розвитку.

Література

1. Полятикіна Л. І. Організаційно-економічні основи створення та розвитку фермерських господарств *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 592-598. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/101.pdf (дата звернення: 07.08.2025)
2. Prokopa I., Rykovska O., Mykhailenko O., Fraier O. The agriculture of Ukraine amidst war and agroecology as a driver of recovery *Hungarian Studies*. 2024. Vol. 38. P. 89-112. URL: https://studies.hu/wp-content/uploads/2024/08/2863_Fraier.pdf (дата звернення: 07.08.2025)
3. Kovalenko A., Tsybulska J., Sakal O., Krupin V., Bratinova M. Ukraine's Agricultural and Rural Development: Transformation of Strategic Planning within the Processes of European Integration *European Research Studies Journal*. 2025. Vol. 1. P. 739-760. URL: <https://ersj.eu/journal/3933> (дата звернення: 07.08.2025).
4. Грошев С. В. Сучасний стан розвитку фермерських господарств України *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3, № 3. С. 186-194. URL: <http://ujae.org.ua/suchasnyj-stan-rozvytku-fermerskyh-gospodarstv-ukrayiny/> (дата звернення: 07.08.2025).
5. Малик М. Й., Шпикуляк, О. Г. Становлення організаційно-економічної моделі сімейного фермерства в Україні: інституційні засади, проблеми та пріоритети *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 85-96. DOI: 10.32317/2221-1055.201909086.
6. Кравченко М. О., Камінська Т. В. Визначення категорії організаційно-економічного механізму в контексті теорії проектування економічних механізмів *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2024. № 30. С. 7-12. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.30.2024.313044>
7. Державна служба статистики України URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 07.08.2025)

12.06.2025).

8. UCAB, Outlook for Ukrainian agricultural market 2025 UCAB. 2024. URL: <https://ucab.ua/files/2024/2025%20Outlook.pdf> (дата звернення: 07.08.2025).

9. Agriculture in Ukraine: pre-war, status quo and a way forward *KSE Institute*. 2024. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf> (дата звернення: 07.08.2025).

10. Kushnir N., Tsaruk D., Shpak V., Dobrovolskyi A., Didukh R. Analysis of digitalization modern global trends and factors in the context of Ukraine's agricultural sector *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 2024. Vol. 1429. DOI: 10.1088/1755-1315/1429/1/012006

References

1. Poliatykina, L. I. (2017) Orhanizatsiino-ekonomichni osnovy stvorennia ta rozvytku fermerskykh hospodarstv, *Ekonomika ta suspilstvo*, 9, pp. 592–598. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/101.pdf [in Ukrainian].

2. Prokopa, I., Rykovska, O., Mykhailenko, O., Fraier, O. (2024) The agriculture of Ukraine amidst war and agroecology as a driver of recovery, *Hungarian Studies*, 38, pp. 89–112. Available at: https://studies.hu/wp-content/uploads/2024/08/2863_Fraier.pdf.

3. Kovalenko, A., Tsybulska, J., Sakal, O., Krupin, V., Bratinova, M. (2025) Ukraine's agricultural and rural development: Transformation of strategic planning within the processes of European integration, *European Research Studies Journal*, 1, pp. 739–760. Available at: <https://ersj.eu/journal/3933>.

4. Hroshev, S. V. (2018) Suchasnyi stan rozvytku fermerskykh hospodarstv Ukrainy, *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 3(3), pp. 186–

194. Available at: <http://ujae.org.ua/suchasnyj-stan-rozvytku-fermerskyh-gospodarstv-ukrayiny/> [in Ukrainian].

5. Malyk, M. Y., Shpykuliak, O. H. (2019) Stanovlennia orhanizatsiino-ekonomichnoi modeli simeinoho fermerstva v Ukraini: instytutysiini zasady, problemy ta priorityty, *Ekonomika APK*, 9, pp. 85–96. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201909086> [in Ukrainian].

6. Kravchenko, M. O., Kaminska, T. V. (2024) Vyznachennia katehorii orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu v konteksti teorii proektuvannia ekonomichnykh mekhanizmiv, *Ekonomichnyi visnyk NTUU "KPI"*, 30, pp. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.30.2024.313044> [in Ukrainian].

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (no date) Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (Accessed: 12 June 2025) [in Ukrainian].

8. UCAB (2024) Outlook for Ukrainian agricultural market 2025, UCAB. Available at: <https://ucab.ua/files/2024/2025%20Outlook.pdf>.

9. KSE Institute (2024) Agriculture in Ukraine: pre-war, status quo and a way forward. Available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf>.

10. Kushnir, N., Tsaruk, D., Shpak, V., Dobrovolskyi, A., Didukh, R. (2024) Analysis of digitalization modern global trends and factors in the context of Ukraine's agricultural sector, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1429. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1429/1/012006>.